

**ՁԱԽԼԻԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌՏՈՐՈՇՄԱՆ ԵՎ ՀԱՐՄԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ ՍՈՑԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՑՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ**

Խլոպուզյան Անահիտ

Հայցորդ,

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստանի Հանրապետություն,

anahit.khlopuzyan@ysu.am

<https://orcid.org/0000-0003-3607-4434>

Ամփոփում

Համառոտ ներածական: Ձախլիկությունը դիտարկվում է որպես կենսաբանական և նյարդահոգեբանական հատկանիշ, որն արտահայտվում է շարժողական գործառնությունների գերակայությամբ ձախ ձեռքի կամ մարմնի ձախ կողմի նկատմամբ: Այն նորմալի տարաբնույթ դրսևորում է և ինքնին բժշկական կամ զարգացման խանգարում չի համարվում: Ձախլիկ երեխաները կարող են բախվել ուսուցման գործընթացում հարմարման, ինչպես նաև սոցիալ-հոգեբանական ինտեգրման խնդիրների: Հատկապես վտանգված են նախադպրոցական ու դպրոցական տարիքային խմբերում ընդգրկված երեխաները, որոնք հայտնվում են ստանդարտացված աշխխության վրա հիմնված կրթական միջավայրում: Մեր հետազոտության նպատակը եղել է վերլուծել ձախլիկության ախտորոշման և հարմարման առանձնահատկությունները՝ հիմնվելով սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների վրա: Հետազոտական գործիքակազմի միջոցով փորձ է արվել բացահայտելու ձախլիկ սովորողների սուբյեկտիվ պատկերացումները իրենց ձեռքի գերակայության վերաբերյալ, այդ գործոնի նկատմամբ իրենց վերաբերմունքը, ինչպես նաև սոցիալական միջավայրի արձագանքը՝ ուսուցիչների, ծնողների և հասակակիցների մակարդակներում: Ստացված արդյունքները կարևոր հիմք են ստեղծում ինչպես ձախլիկ սովորողների կրթական հաստատություններում հարմարման հիմնախնդիրների խորացված գիտական ըմբռնման, այնպես էլ կրթական քաղաքականության վերանայման և մանկավարժական գործելակերպերի համատեքստում համապատասխան մոտեցումների մշակման համար: Անդրադառնալով ձեռք բերված տվյալներին՝ հնարավոր է ձևակերպել հստակ առաջարկություններ՝ ուղղված ներառական կրթության արդյունավետության բարձրացմանը և ձախլիկ երեխաների կրթական հավասար հնարավորությունների ապահովմանը:

Բանալի բառեր՝ ձախլիկություն, կենսաբանական առանձնահատկություն, նյարդահոգեբանական հատկանիշ, շարժողական գերակայություն, ուսուցման գործընթաց, հարմարում, հարմարման խնդիրներ, կրթական միջավայր, ստանդարտացված աշխխություն:

Հիմնախնդրին առնչվող արդիական հետազոտությունների և հրատարակությունների կարճ վերլուծություն: Հիմնախնդրին իրենց հետազոտություններում անդրադարձել են տարբեր գիտնականներ՝ Մ. Մ. Բեզրուկիխ, Վ. Ա. Դոսկին, Կ. Ռոջերս, Ռ. Դայմոնդ, Վ. Ա. Դոսկին, Ն. Ա. Լավրենտևայ, Վ. Բ. Շարայ:

Ուսումնասիրության նպատակն է վերլուծել ձախլիկության՝ որպես նյարդահոգեբանական և կենսաբանական հատկանիշի դրսևորումները կրթական գործընթացում՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով հարմարման առանձնահատկություններին և կրթական միջավայրում առաջացող սոցիալ-հոգեբանական դժվարություններին: Հիմնվելով սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների վրա՝ ուսումնասիրության նպատակն է բացահայտել ձախլիկ սովորողների վերաբերմունքն իրենց ձեռքի գերակայության հանդեպ, ինչպես նաև գնահատել ընտանիքի, ուսուցիչների ու հասակակիցների արձագանքները՝ ի նպաստ ներառական և հավասար կրթական պայմանների ձևավորման:

Հետազոտության նորույթը: Ձախլիկության ուսումնասիրությունը դիտարկվում է ոչ միայն որպես գենետիկական առանձնահատկություն, այլ նաև սոցիալ-կրթական հարմարման համատեքստում: Հետազոտությունն առանձնանում է նրանով, որ միավորում է ձախլիկության ախտորոշման մեթոդների վերլուծությունն ու սուբյեկտիվ ընկալումների գնահատումը՝ հիմնված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների վրա: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվել կրթական միջավայրում ձախլիկ սովորողների ինտեգրման և հարմարվողականության գործընթացների ուսումնասիրությանը՝ ներառելով սոցիալական տարբեր դերակատարների՝ ուսուցիչների, ծնողների և հասակակիցների արձագանքները: Սա հնարավորություն է տալիս ձևավորելու համալիր պատկերացում ձախլիկ սովորողների կրթական հարմարման հիմնախնդրի վերաբերյալ և նպաստել ներառական կրթական միջավայրի կատարելագործմանը:

Հիմնական շարադրանք: XXI դարում ձախլիկությունը մարդու բնական ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններից մեկն է, որը արտահայտվում է այն իրողությամբ, որ երեխան իր գերիշխող ձեռքը՝ ձախը, օգտագործում է տարաբնույթ գործողություններ կատարելիս՝ սկսած գրելուց մինչև առօրյա կենցաղին առնչվող գործողություններ:

Մինչդեռ հասարակության մեջ դեռևս գոյություն ունեն կարծրատիպեր և սխալ կարծիքներ, որոնք միտված են ձախլիկների խտրականությանը կամ հարմարման դժվարություններին: Մեր հետազոտությամբ փորձում ենք ցույց տալ, որ ձախլիկությունը ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություն է և հիվանդություն կամ արատ չէ:

Հետազոտության շրջանակում որպես ախտորոշիչ գործիքներ ուսումնասիրվել է Կ. Ռոջերսի սոցիալ-հոգեբանական հարմարման ախտորոշման մեթոդիկան: Կ. Ռոջերսի և Ռ. Դայմոնդի մշակած սոցիալ-հոգեբանական հարմարման ախտորոշման մեթոդիկան լայնորեն կիրառվում է հոգեբանական հետազոտություններում՝ գնահատելու անձի հարմարվողականությունը սոցիալական միջավայրում: Այս մեթոդիկան բաղկացած է 101 հայտարարություններից, որոնք գնահատվում են 7-բալանոց սանդղակով՝ հարմարման տարբեր ցուցանիշների հիման վրա, ինչպիսիք են՝ հարմարում, ինքնընդունում, ուրիշների ըն-

դունում, էմոցիոնալ հարմարավետություն, ինտերնալություն, գերիշխելու ձգտում [3, էջ 2]:

Հանգամանալից ուսումնասիրել ենք նաև Ուրսուլա Կաստներ-Կոլլերի և գործընկերների կողմից մշակված նախադպրոցական տարիքի երեխաների ձեռքի նախապատվության գնահատման թեստը, որը ներառում է 14 տարբեր մոտոր գործողություն, որոնք նպատակ ունեն պարզելու երեխայի ձեռքի գերակայող կողմը: Թեստը կիրառվել է Վիեննայում բնակվող 120 երեխաների շրջանում, և ստացել է բարձր հուսալիության ցուցանիշ: Թեստի հուսալիությունն ու կիրառելիությունը հաստատվել են հետազոտական մի շարք նախագծերի շրջանակում՝ այն դարձնելով համարժեք գործիք նախադպրոցական երեխաների մոտ ձախիկության ախտորոշման համար [4, էջ 239-254]:

Մեկ այլ թեստի օրինակ է «Ձեռքերի բութ մատների խաչաձևումը»: Այն սովորական մեթոդներից մեկն է, որը կիրառվում է ձեռքի նախապատվության ախտորոշման համար: Այս թեստը ենթադրում է, որ քննվողը պետք է շտապ և առանց նախապատրաստման խաչաձևի իր ձեռքի մատները: Աջիկի դեպքում վերևում կլինի աջ ձեռքի բութ մատը, իսկ ձախիկինը՝ ձախ ձեռքի բութ մատը: Այս թեստը թույլ է տալիս բացահայտել ոչ միայն ձեռքի գերակայությունը, այլև ավելի ճշգրիտ տարբերակելու համար, թե ինչպիսիք են այն շարժումները, որոնք տեղի են ունենում ավելի բնորոշ ձեռքով՝ ցույց տալով, թե որն է ավելի սովորական ու ակտիվ ձեռքը: Սա արագ և պարզ միջոց է օգտագործվող ինչպես գիտական հետազոտություններում, այնպես էլ պրակտիկայում ձեռքի նախապատվության ախտորոշման համար: [1, էջ 320]:

Հետազոտության շրջանակում ուսումնասիրվել է՝ ինքնազգացողության, ակտիվության և տրամադրության օպերատիվ գնահատման CAH մեթոդիկան: Այս (ինքնազգացողություն, ակտիվություն, տրամադրություն) մեթոդիկան մշակվել է 1973 թվականին Վ. Ա. Դոսկինի, Ն. Ա. Լավրենտսայի, Վ. Բ. Շարայի և Մ. Պ. Միրոշնիկովի կողմից [2, էջ 141-145] և նախատեսված է հոգեֆիզիոլոգիական վիճակի արագ ու օբյեկտիվ գնահատման համար: Այն կիրառվում է ինչպես առողջ, այնպես էլ հիվանդ անձանց մոտ ինքնազգացողության, ակտիվության և տրամադրության մակարդակների գնահատման նպատակով:

Մասնավորապես Ջ. Կովելի, Ա. Կարրիոն-Կաստիլյոյի, և Յ. Ֆրանկսի (2019) ուսումնասիրություններում, որոնք իրականացվել են շուրջ 500,000 անձի մասնակցությամբ (UK Biobank), արձանագրվել է, որ ձախիկության տարածվածությունը տղամարդկանց շրջանում հասնում է շուրջ 10.6 %-ի, մինչդեռ կանանց՝ մոտ 8.6%-ի: Հեղինակները նշում են, որ ձախիկության սեռային տարբերությունը կարող է պայմանավորված լինել վաղ մանկության կենսաբանական գործոններով, ներառյալ հորմոնալ և գենետիկական ազդեցությունները [5, էջ 584]:

Առավել նպատակահարմար է ուսուցման գործընթացից առաջ պարզել երեխայի գերակայող ձեռքը: Այս հանգամանքը կարևոր է մի քանի առումներով: Նախ ձախ ձեռքի գերակայությամբ երեխայի աջիկ դարձնելու փորձերը, որոնք

որոշ ընտանիքներում դեռևս կիրառվում են, կարող են բացասաբար ազդել երեխայի նյարդահոգեբանական զարգացման վրա, դժվարացնել նրա հարմարումը դպրոցական միջավայրին և հանգեցնել առողջական լուրջ խանգարումների: Բացի դրանից՝ դպրոց հաճախելուց մեկ-երկու տարի առաջ հնարավոր է համապատասխան մասնագիտական աջակցությամբ նպաստել երեխայի բնական նախասիրությունների վերականգնմանը՝ կանխելով գերակայող ձեռքի արհեստական փոփոխման հնարավոր հետևանքները:

Սոցիոլոգիական հարցումները, որոնք իրականացվել են հիմնախնդրի վերաբերյալ, նպատակ ունեն բացահայտելու այն սոցիալ-կրթական խնդիրները, որոնց հետ բախվում են ձախլիկ երեխաները կրթական հաստատություններում՝ սկսած մանկապարտեզից մինչև դպրոց: Առանձին ուշադրություն է դարձվում ձախլիկության ախտորոշման և հարմարման դժվարություններին, որոնք հաճախ առնչվում են ծնողներին, ուսուցիչներին և հասարակության մեջ առկա նախապայմաններին:

Սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների վերլուծությունը հնարավորություն է տվել պարզելու, թե ինչպես կարելի է բարելավել ուսուցման գործընթացը ձախլիկ երեխաների համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու միջոցով: Անհրաժեշտ է նաև ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ դպրոցներում պետք է կիրառվեն անհատական մոտեցումներ, որոնք կօգնեն ձախլիկ երեխաներին հաղթահարելու հարմարման և ինտեգրման խնդիրները:

Այս հետազոտությունը նպատակ ունի ոչ միայն դիտարկելու խնդիրները, այլև առաջարկելու լուծումներ՝ ինչպես բարելավել ուսուցման գործընթացը և բարձրացնել սոցիալական գիտակցությունը՝ կապված ձախլիկների ընդունման և նրանց համար հարմարավետ պայմաններ ստեղծելու հետ: Սոցիոլոգիական հարցումները ներառում են տարբեր խմբերի՝ ձախլիկ երեխաների և ուսուցիչների պատասխաններ: Հարցերը նպատակ ունեն հասկանալու երեխաների մոտ ձախլիկության ախտորոշման և հարմարման խնդիրները կրթական ու սոցիալական մակարդակներում:

Սոցիոլոգիական հարցումները իրականացվել են 2018-2024 թվականներին Հայաստանի հանրապետության մարզերի հանրակրթական դպրոցներում: Սույն հոդվածում անդրադարձել ենք ՀՀ 4 մարզերում՝ Լոռիում, Սյունիքում, Արմավիրում ու Տավուշում իրականացրած սոցիոլոգիական հարցումներին:

Հանրակրթական դպրոցում ուսումնառությանը աջակերտների հարմարվելու մակարդակը որոշելու համար կիրառվել է «Հարցաթերթիկ աջակերտներին համար»:

Հարցաթերթիկը վերաբերում է դպրոցում ձախլիկ երեխայի հնարավոր վարքագծային դրսևորումներին և հարմարման գործընթացում առաջացած դժվարություններին: Հարցաթերթիկը լրացնելիս աշակերտը պատասխանի ձևաթղթում խաչով նշում է այն համարները, որոնցում նկարագրված վարքի դրվագները բնորոշ են իրեն: Ձախլիկ երեխայի հարմարման մասին տեղեկություն ստանալու, ինչպես նաև դպրոց հաճախելուց հետո նրա վարքի փոփո-

խությունները պարզելու նպատակով մենք առաջարկել ենք ուսուցիչներին, ծնողներին ևս լրացնել հարցաթերթիկներ:

Ձախիկության ախտորոշման հարցաթերթային փուլում կիրառվել է հետևյալ մոտեցումը.

Երեխայի ձեռքի կողմնորոշվածության որոշում հարցաշարի միջոցով, որ-տեղ նշվել են հետազոտության անցկացման ամսաթիվը, սեռը, քաղաքը, մար-զը, տարիքը, ինչպես նաև տրված հարցերն ու պատասխանները:

Ստորև ներկայացնում ենք հիմնախնդրի վերաբերյալ ՀՀ մարզերում անցկացված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքների վերլուծությունը:

Հետազոտության մեջ ընդգրկված ուսումնական հաստատությունների քա-նակի ու ձախիկ երեխաների թվի վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են Աղյուսակ 1-ում:

N	Մարզ	Դպրոցների քանակ	Հարցվողների թիվը
1	Լոռի	5	30
2	Արմավիր	4	25
3	Տավուշ	2	15
4	Սյունիք	4	12

Աղյուսակ 1. Ուսումնական հաստատությունների քանակն ու հարցվողների թիվը

Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի չորս մարզերի տասնվեց հանրակրթա-կան դպրոցներում իրականացված հետազոտության շրջանակում մեզ հաջող-վել է հարցման միջոցով տվյալներ հավաքել 10-15 տարեկան 82 ձախիկ դպրո-ցականի մասին, որոնցից 51-ը տղա են, իսկ 31-ը՝ աղջիկ:

Ձախիկ տղաների ու աղջիկների հարաբերակցությունը ընդհանուր առ-մամբ համապատասխանում է գիտական գրականության տվյալների այն մա-սին, որ ձախիկ տղաների քանակը գերազանցում է ձախիկ աղջիկների քանա-կը:

Ձախիկ տղաների և աղջիկների հարաբերակցությունը մեր հետազոտու-թյան շրջանակում ընդհանուր առմամբ համահունչ է գիտական գրականու-թյան տվյալներին, ըստ որոնց՝ ձախիկության տարածվածությունն առավել բարձր է տղամարդկանց շրջանում:

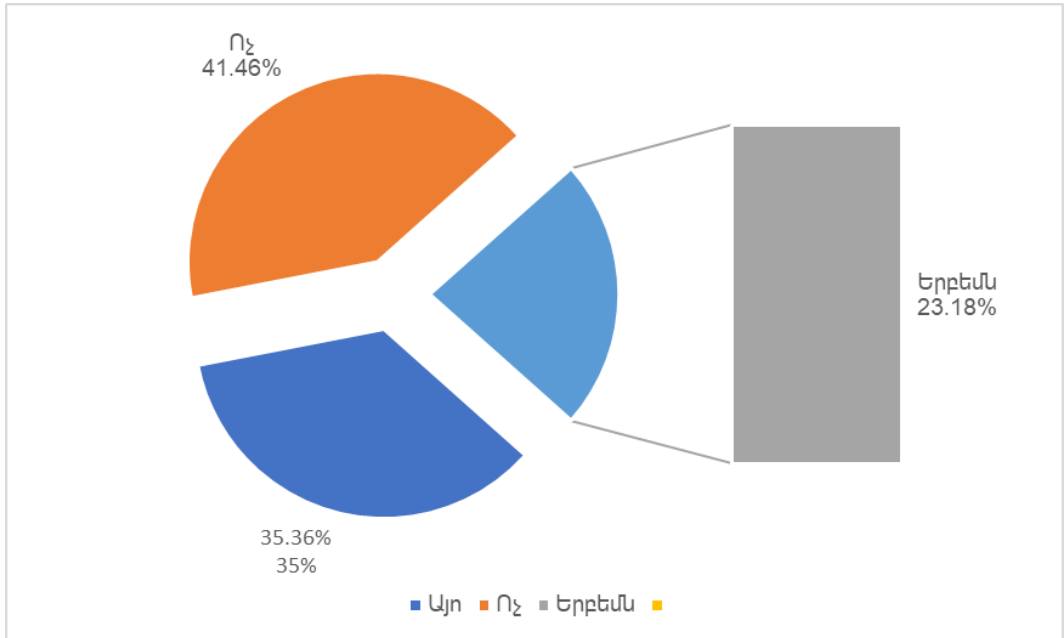
Ստորև ներկայացնում ենք հարցաթերթում ներառված հարցերից երեքը իրենց պատասխաններով և համապատասխան վերլուծությամբ:

Հարց 1. Ձախիկությունը ստեղծո՞ւմ է դժվարություններ ուսումնական գործընթացում:

- ա) Այո ☐
- բ) Ոչ ☐
- գ) Երբեմն ☐

Հարցվածներից 34 աշակերտ (41,46%-ը) հարցին, թե արդյոք ձախիկությունը ստեղծում է դժվարություններ ուսումնական գործընթացում, պատասխանել է ոչ»:

29 աշակերտ (35,36 %-ը) նույն հարցին պատասխանել է՝ այո, իսկ 19 աշակերտ (23,18 %)՝ երբեմն:

Գծապատկեր 1. Ձախիկությունը ստեղծո՞ւմ է դժվարություններ ուսումնական գործընթացում

Այս հարցի վերլուծության արդյունքում պարզվեց, որ հարցված աշակերտների 35,36 %-ի մոտ ձախիկությունը առաջացնում է խնդիրներ ուսումնական գործընթացում, քանի որ ուսումնական միջավայրը, ուսումնամեթոդական նյութերը և դիդակտիկ գործիքակազմը հիմնականում նախատեսված են աշխիկ երեխաների համար:

Այս անհամապատասխանությունը կարող է դրսևորվել գրելու ընթացքում անհարմար դիրքով, ձեռքի արագ հոգնածությամբ: Բացի դրանից՝ սոցիալ-հոգեբանական առումով հնարավոր է ձախիկ երեխաները բախվեն հասակակիցների բացասական վերաբերմունքին կամ սեփական յուրահասկության հանդեպ անվստահության զգացողության, ինչը ևս անդրադառնում է նրանց ուսումնական ներգրավվածության և ինքնագնահատականի վրա:

41.46 %-ը (34 աշակերտ) նշել է, որ ձախիկությունը իրենց համար չի առաջացնում որևէ դժվարություն ուսումնական գործընթացում: Այս պատասխանը թույլ է տալիս ենթադրել, որ մի շարք ձախիկ սովորողների հարմարվողական կարողությունները բավարար են՝ հաղթահարելու հնարավոր անհարմարու-

թյունները, կամ էլ նրանք ուսումնական միջավայրում չեն բախվել այնպիսի խոչընդոտների, որոնք կարող էին զգալիորեն ազդել իրենց կրթության վրա: Սակայն անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաև, որ նման պատասխանները կարող են պայմանավորված լինել ոչ միայն իրական հարմարավետությամբ, այլ նաև երեխաների իրազեկվածության մակարդակով՝ կապված իրենց հնարավոր ուսումնական դժվարությունների բնույթի հետ:

Հարցվածների 23.18 %-ը (19 աշակերտ) պատասխանել է, որ ձախլիկությունը երբեմն ստեղծում է որոշակի դժվարություններ ուսումնական գործընթացում:

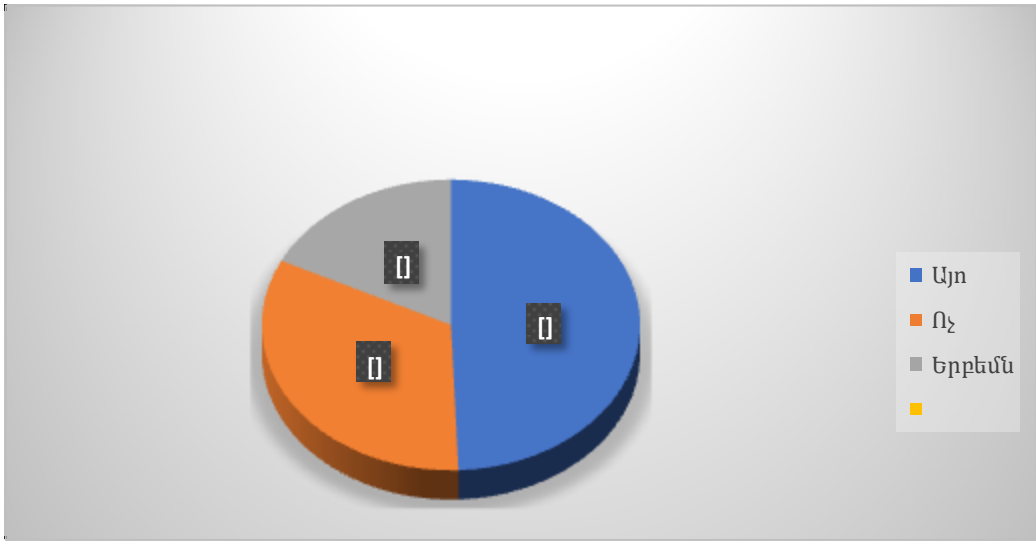
Այս պատասխանները վկայում են այն մասին, որ որոշ աշակերտներ ժամանակ առ ժամանակ բախվում են խնդիրների, որոնք, ըստ երևույթին, կապված են ուսումնական նյութերի կամ միջավայրի ոչ բավարար ադապտացվածության հետ՝ ձախլիկ սովորողների կարիքներին համապատասխան: Նմանատիպ պատասխանները կարևոր են կրթական գործընթացի կազմակերպման տեսանկյունից, քանի որ ցույց են տալիս հարմարման անկայուն մակարդակ և աջակցող միջավայրի ձևավորման և համապատասխան մեթոդների ներդրման անհրաժեշտություն:

Հարց 2. Ի՞նչ եք կարծում, ձախլիկները դպրոցում հատուկ մանկավարժական մոտեցման կարիք ունե՞ն:

- ա) Այո ☐
- բ) Ոչ ☐
- գ) Երբեմն ☐

Հարցվածների 39 աշակերտ (47,56 %-ը) հարցին, թե **ձախլիկները դպրոցում հատուկ մանկավարժական մոտեցման կարիք ունե՞ն**, պատասխանել է՝ այո:

26 աշակերտ (31,70 %-ը) նույն հարցին տվել է «ոչ» պատասխանը, իսկ 14 աշակերտ (17,07 %) պատասխանել է՝ երբեմն:

Գծապատկեր 2. Ի՞նչ եք կարծում՝ ձախլիկները դպրոցում հատուկ մանկավարժական մոտեցման կարիք ունեն:

Հարցվածների 39 աշակերտ (47.56 %-ը) հարցին, թե ձախլիկները դպրոցում հատուկ մանկավարժական մոտեցման կարիք ունեն, պատասխանել է՝ այո: Այս արդյունքը վկայում է այն մասին, որ ձախլիկ աշակերտների գրեթե կեսը գիտակցում է ուսումնական գործընթացում իրենց առանձնահատկություններին համապատասխանեցված մոտեցման անհրաժեշտությունը:

Նման արձագանքները ենթադրում են, որ դպրոցներում անհրաժեշտ է մշակել և ներդնել անհատականացված մանկավարժական մոտեցումներ, որոնք կօգնեն ձախլիկ սովորողներին առավել հարմարավետ ու արդյունավետ մասնակցել կրթական գործընթացին:

Հարցվածների 26 աշակերտ (31.70 %-ը) նույն հարցին պատասխանել է՝ ոչ:

Սա կարող է վկայել այն մասին, որ որոշ ձախլիկ աշակերտներ չեն զգում ակնհայտ դժվարություններ կամ հատուկ մոտեցման անհրաժեշտություն ուսումնական միջավայրում: Հնարավոր է նաև, որ նրանք արդեն հարմարվել են առկա պայմաններին կամ չեն բախվել բացասական վերաբերմունքի: Այնուամենայնիվ, նման պատասխանների համադրումը «այո» պատասխաններին թույլ է տալիս խոսել տարբեր հարմարման մակարդակների և անհատական փորձառությունների մասին՝ պայմանավորված ինչպես անհատական առանձնահատկություններով, այնպես էլ ուսուցիչների և դպրոցի միջավայրի վերաբերմունքով:

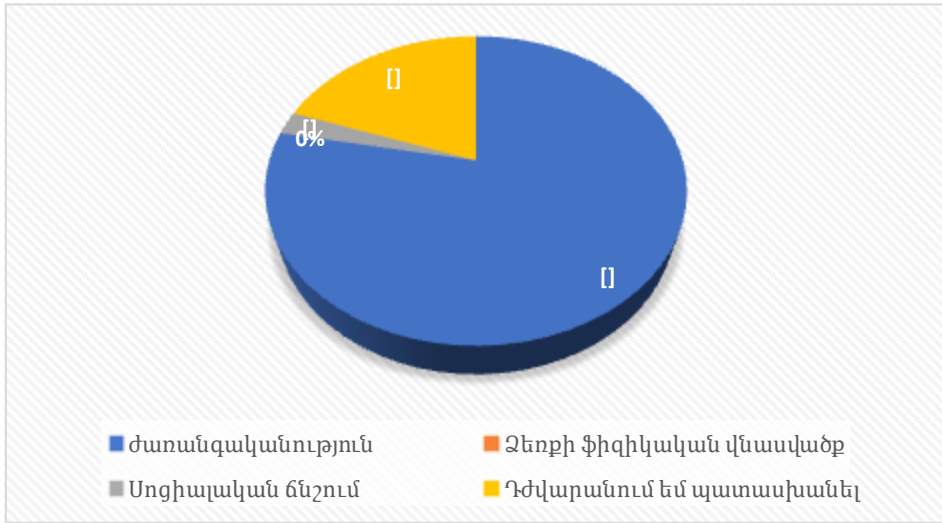
Իսկ հարցվածների 14 աշակերտ (17.07 %-ը) նշել է, որ **ձախլիկները «երբեմն» ունեն հատուկ մանկավարժական մոտեցման կարիք:**

Այս պատասխանները ցույց են տալիս, որ որոշ դեպքերում ձախլիկությունը կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ ուսումնական գործընթացում՝ կախված կոնկրետ առարկաներից, ուսուցման մեթոդներից կամ ուսուցչի վերաբերմուն-

քից: «Երբեմն» պատասխանը հաճախ վկայում է պայմանական դժվարությունների մասին, որոնք ի հայտ են գալիս ոչ մշտապես, այլ որոշակի իրավիճակներում:

Հարց 3, Ձեր կարծիքով ինչո՞վ է պայմանավորված Ձեր ձախլիկությունը:

1. Ժառանգականություն (գենետիկա) ☐
2. Ձեռքի ֆիզիկական վնասվածք ☐
3. Սոցիալական ճնշում ☐
4. Դժվարանում եմ պատասխանել ☐

Գծապատկեր 3. Ձեր կարծիքով ինչո՞վ է պայմանավորված Ձեր ձախլիկությունը:

Հարցվածների 64 աշակերտ (78,04 %-ը) հարցին, թե «Ձեր կարծիքով ինչո՞վ է պայմանավորված Ձեր ձախլիկությունը», նշել է՝ «Ժառանգականությունը»: Այս պատասխանը վկայում է այն մասին, որ երեխաները տեղյակ են իրենց ընտանիքում առկա այլ ձախլիկների մասին կամ գիտակցում են, որ իրենց ձախլիկությունը կարող է ժառանգաբար փոխանցված լինել:

Հարցվածներից 16 աշակերտ՝ 19,51 %, դժվարացել է պատասխանել այն հարցին, թե ինչով է պայմանավորված իրենց ձախլիկությունը: Այս հանգամանքը կարելի է դիտարկել մի քանի տեսանկյունից: Նախ հնարավոր է, որ նրանք բավարար տեղեկություն չունեն իրենց ընտանիքի ժառանգականության մասին, այսինքն՝ իրազեկված չեն այն մասին, թե արդյո՞ք ընտանիքում եղել են այլ ձախլիկներ:

Բացի այդ՝ նման դժվարությունը կարող է պայմանավորված լինել այն հանգամանքով, որ որոշ աշակերտներ դեռևս չունեն բավարար ինքնաճանաչողություն կամ համապատասխան գիտելիքներ կենսաբանական, հոգեբանական և սոցիալական գործոնների փոխազդեցության մասին, որոնք կարող են ազդել

ձեռքի գերադասության ձևավորման վրա: Վերջապես, նման պատասխանները կարող են նաև մատնանշել նմանատիպ հարցերի նկատմամբ հետաքրքրության պակաս կամ դրանց քննարկման չընդունվածություն ընտանեկան միջավայրում:

Միևնույն ժամանակ 2,43 %-ը՝ ընդամենը 2 աշակերտ, նշել է, որ իրենք վերավարժեցված աջիկ են: Այս պատասխանը թույլ է տալիս ենթադրել, որ որոշ երեխաներ ենթարկվել են ձեռքի գերադասության փոփոխման նպատակով կիրառված ուղղիչ միջամտությունների, որոնք կարող էին իրականացվել մանկական տարիքում՝ ընտանիքի կամ մանկավարժների նախաձեռնությամբ: Նման փորձառությունը կարող է ազդեցություն ունենալ ինչպես նրանց ուսումնական առաջադիմության, այնպես էլ հարմարվողականության և ինքնընկալման վրա:

Այս տվյալները կարևոր են այն տեսանկյունից, որ անհրաժեշտ է ձևավորել ավելի ճկուն և անհատականացված մանկավարժական մոտեցումներ ձախիկ երեխաների կրթության որակը բարձրացնելու համար:

Մեր հետազոտության արդյունքների մեկնաբանումը միավորում էր թե՛ որակական, թե՛ քանակական վերլուծության բաղադրիչները:

Քանակական վերլուծությունն օգնեց արձանագրել վիճակագրական օրինաչափություններ՝ կապված տարբեր սեռի և տարիքային խմբերի երեխաների շրջանում ձախիկության տարածվածության, ինչպես նաև ձախիկների դպրոցում հարմարվելու գործընթացում հանդիպող դժվարությունների հաճախականության հետ:

Որակական վերլուծությունն իր հերթին նպաստեց ավելի խորքային պատկերացման ձևավորմանը՝ երեխաների կողմից իրենց ձախիկության ընկալման, դրա հանդեպ ունեցած վերաբերմունքի, ինչպես նաև նրանց հաղորդակցման առանձնահատկությունների վերաբերյալ ինչպես ուսուցիչների, այնպես էլ հասակակիցների հետ:

Մեծ կարևորություն ունեցավ նաև դիտարկումների, ծնողների և մանկավարժների հետ զրույցների, ինչպես նաև հարցաթերթիկների տվյալների համադրված վերլուծությունը, ինչը հնարավորություն տվեց բացահայտելու այն թաքնված գործոնները, որոնք կարող են ազդել ձախիկ երեխաների հարմարման գործընթացի և ինքնընկալման վրա:

Թե որակական, թե՛ քանակական վերլուծության համադրությամբ հնարավոր դարձավ ստանալ ամբողջական պատկեր ձախիկության ազդեցության վերաբերյալ՝ երեխայի վարքագծի, հուզական վիճակի և ուսումնառության արդյունավետության վրա, ինչպես նաև ուրվագծել այն ուղղությունները, որոնցով կարելի է կազմակերպել հետագա աջակցության և համարժեք մանկավարժական միջամտության գործընթացը:

Եզրակացություն: Ձախիկությունն այսօր դիտարկվում է ոչ թե որպես խանգարում, այլ որպես բնական կենսաբանական տարբերակ, որը կարող է ազդել սովորողների հարմարվելու գործընթացի վրա: Մույն հետազոտությունը ցույց տվեց, որ ձախիկ երեխաները, գտնվելով աջիկության վրա հիմնված

ստանդարտացված կրթական միջավայրում, հաճախ բախվում են հարմարման և սոցիալական ինտեգրման դժվարություններին:

Սոցիոլոգիական հարցումների միջոցով հավաքագրված տվյալների վերլուծությունը պարզեց, որ ինչպես ձախլիկության վերաբերյալ անձնական ընկալումները, այնպես էլ սոցիալական միջավայրի արձագանքները՝ ուսուցիչների, ծնողների և հասակակիցների կողմից, էական ազդեցություն են ունենում երեխաների կրթական հարմարման վրա: Այս պայմաններում առավել, քան երբևէ, կարևորվում է անհատական մոտեցման ցուցաբերումն ու ներառական կրթության սկզբունքների հետևողական կիրառումը:

Հետազոտության արդյունքները հստակ վկայում են այն անհրաժեշտության մասին, որ կրթական համակարգում ձևավորվի համապատասխան քաղաքականություն, որը միտված կլինի ձախլիկ սովորողների կրթական հավասար հնարավորությունների ապահովմանը և հարմարվելու գործընթացների հեշտացմանը: Ստացված տվյալները կարող են կարևոր դեր ունենալ թե՛ տեսական հետազոտությունների, թե՛ կիրառական մանկավարժական միջոցառումների մշակման գործում:

ANALYSIS OF SOCIOLOGICAL SURVEY RESULTS ON THE DIAGNOSIS AND ADAPTATION CHALLENGES OF LEFT-HANDEDNESS

Khlopuzyan Anahit

Ph.D. student, Yerevan State University,

Republic of Armenia

anahit.khlopuzyan@ysu.am

Summary

Left-handedness is considered a biological and neuropsychological trait, expressed through the dominance of motor functions on the left hand or the left side of the body. Although it is recognized as a variation of the norm and is not regarded as a medical or developmental disorder in itself, a number of studies suggest that left-handed children may face challenges in educational adaptation and socio-psychological integration. These difficulties are particularly pronounced among preschool and primary school children who are placed in learning environments primarily designed for right-handed individuals. The objective of this study was to analyze the specifics of diagnosing left-handedness and the associated adaptation issues, based on the results of sociological surveys. Through the use of diagnostic tools, the study aimed to explore left-handed students' subjective perceptions of their hand dominance, their attitudes towards this trait, and the reactions of their social environment, including teachers, parents, and peers. The results obtained provide a significant foundation for a deeper scientific understanding of the adaptation challenges faced by left-handed students in educational settings. Moreover, they offer insight into the need to revise educational policies and pedagogical practices in order to develop appropriate approaches. Based on the data, it becomes possible to formulate clear recommendations aimed at enhancing the effectiveness of inclusive education and ensuring equal educational opportunities for left-handed children.

Keywords: *left-handedness, biological characteristic, neuropsychological trait, motor dominance, educational process, adaptation, adaptation challenges / issues, educational environment, standardized right-handedness.*

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ СОЦИОЛОГИЧЕСКИХ ОПРОСОВ ПО ПРОБЛЕМАМ ДИАГНОСТИКИ И АДАПТАЦИИ ЛЕВОРУКОСТИ

Хлопузян Анаит

Соискатель,

Ереванский государственный университет,

Республика Армения

anahit.khlopuzyan@ysu.am

Аннотация

Леворукость рассматривается как биологическая и нейропсихологическая особенность, проявляющаяся в преобладании моторных функций левой руки или левой стороны тела. Несмотря на то, что леворукость классифицируется как вариация нормы и не является медицинским или развивающимся расстройством, ряд исследований свидетельствует о том, что леворукие дети могут сталкиваться с трудностями адаптации в процессе обучения, а также с проблемами социально-психологической интеграции. Особенно уязвимы дети дошкольного и школьного возраста, которые оказываются в образовательной среде, ориентированной на стандартизированную праворукость. Целью данного исследования является анализ особенностей диагностики и адаптации леворуких детей с опорой на результаты социологических опросов. С помощью исследовательских методов было предпринято выявление субъективных представлений леворуких обучающихся о доминировании их руки, их отношения к этому фактору, а также реакции социальной среды на уровне педагогов, родителей и сверстников. Полученные данные создают значимую основу для углубленного научного осмысления проблем адаптации леворуких учащихся в образовательных учреждениях, а также для пересмотра образовательной политики и разработки соответствующих подходов в рамках педагогической практики. Исходя из полученных результатов, можно выработать конкретные рекомендации, направленные на повышение эффективности инклюзивного образования и на обеспечение равных образовательных возможностей для леворуких детей.

Ключевые слова: леворукость, биологическая особенность, нейропсихологическая характеристика, моторное доминирование, образовательный процесс, адаптация, проблемы адаптации, образовательная среда, стандартизированная праворукость.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Bezrukikh M.M. Levorukiy rebenok v shkole i doma. - Ekaterinburg: «LITUR», 2001.- 320s
2. Doskin V.A., Lavrent'eva N.A., Miroshnikov M.P., Sharay V.B. //Voprosy psikhologii.1973,N.6, S.141-145
3. Social-Psychological Adaptation Of Academic Gifted Adolescents With Various Degrees Of Internet Addiction | European Proceedings
4. Assessing handedness in preschoolers: Construction and initial validation of a hand preference test for 4-6-year-oldsResearchGate+7, Ursula Kastner-Koller, Pia Deimann, Johanna Bruckner, Psychology Science, 2007, 49.3, 239-254
5. de Kovel Caroline G.F., Carrion-Castillo, A., & Francks, C. (2019). A large-scale population study of early life factors influencing left-handedness. Scientific Reports, 9, 584.. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-37423-8>

Получено: 08.05.2025

Received: 08.05.2025

Рассмотрено: 08.05.2025

Reviewed: 08.05.2025

Принято: 12.05.2025

Accepted: 12.05.2025

© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License